

संविधान सभा आनी राज्यघटनेची रचनाय

संविधान दीस आनी नागरीकांचीं

कर्तव्यां

26 नोव्हेंबर 2019 – 26 नोव्हेंबर 2020

“ जर संविधान, फकत सरकारान अनुसरण करपाच्या कागदपत्रांपुरतेंच उरलें जाल्यार, लोकशाय घट उरची ना, ताका लागून ताका तळागाळामेरेन पावोवप गरजेचें आसा. ”

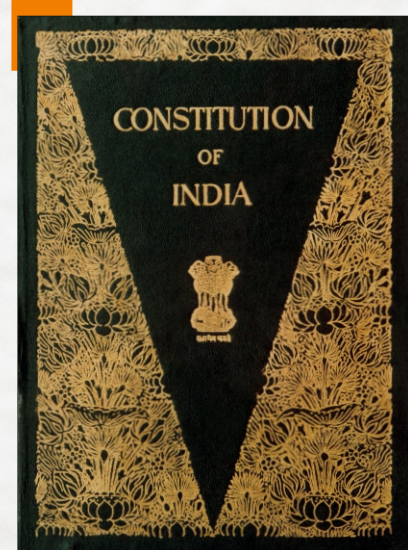
नरेंद्र मोदी
पंतप्रधान

भारताचें संविधान

- भारतीय संविधान तो बुन्यादी कायदो आसा जाचेवरवीं आमच्या देशाच्या राजनितीक संरचनेची रुपरेखा तयार जाल्या. साधिक संरचनेसयत ह्या संविधानाचे संसदीय लोकशाय आनी लोकसत्तेची बुन्याद तिगून आसा.
- भारतीय संविधान ताच्या संस्थापकांची दूरदृष्टी आनी आदर्शांक मूर्त स्वरुप दिवप आसा. ही समाजीक, राजकीय आनी अर्थिक विचार, श्रध्दा आनी इत्सा शक्ती दर्शयता.
- संविधान भारतीय प्रजासत्ताकाचीं मुखेल आंगां त्रु कार्यकारी, विधिमंडळ आनी न्यायपालिकेचें प्रतिनिधीत्व करता आनी तांच्या बळाची व्याख्या करतनाच तांच्यो जापसालदारक्यो निश्चीत करता.

भारतीय संविधानाचीं मुखेल खाशेलपणां :

- शासनाची संसदीय यंत्रणा
- संघीय संरचना
- धर्मनिरपेक्ष राज्य
- स्वतंत्र न्यायपालिका
- मूलभूत अधिकार आनी कर्तव्यां
- राज्य धोरणाचे निर्देशीत सिध्दांत
- नागरिकत्व
- प्रौढ मताधिकार
- भारतीय संविधान हें जगातलें सगल्यांत लांबलचक आनी सामकें तपशीलवार संविधान आसा, जाच्या निर्मितीत युनायटेड स्टेट्स, युनायटेड किंगडम, आयरलँड, रशिया इत्यादी कडल्यान प्रेरणा घेतल्या.
- संविधानात 395 अनुच्छेद, 22 भाग आनी 12 वळे-यो आसात.

भारतीय संविधानाच्या हातबप केल्या इंग्लीश प्रतीचें कव्हर पान
घटनेचें मूळ हस्तलिखीत 16x22 इंचाच्या चर्मपत्राचेर बयल्लें जाका हजारोनी वर्सांचें जीवन आशिल्लें. तयार जाल्ल्या हस्तलिखीतांत 251 पानां आशिल्लीं आनी 3.75 किलोग्राम वजन आशिल्लें.

“ आमचें संविधान भारतीयांखातीर प्रतिष्ठा आनी भारताची एकता दर्शयता ”

नरेंद्र मोदी
पंतप्रधान

1946 आनी 1949 वर्सां मजगतीं भारतीय राज्यघटनेची रचना (1946 च्या कॅबिनेट मिशन आराखडा अंतर्गत स्थापना केली) संविधान सभेन केली. डॉ. राजेंद्र प्रसाद हाणीं ह्या मंडळाचे अध्यक्ष म्हूण काम पळयलें.

घटनेचो मसुदो तयार करूंक सभेच्या 299 (15 बायलांसयत) वांगडांच तीन वर्सां (1946-1949) परस कमी कालावधी लागलो.

संविधान सभा वांगडांच्यो डिसेंबर 1946 आनी नोव्हेंबर 1949 हाच्या मजगतीं 11 सत्र बसका जाल्यो.

29 ऑगस्ट 1947 दिसा संविधान सभेन संविधान मसुदो तयार करूंक डॉ. बी. आर. आंबेडकर हांच्या अध्यक्षतेखाली एका मसुदो समितीची स्थापना केली.

संविधान सभेचें सत्र डिसेंबर 1946

“ भौमानेस्त बाबा साहेब आंबेडकरजी हांच्या फुडारपणा खाला भारतान सर्वसमावेशक राज्यघटना तयार केली. ही सर्वसमावेशक राज्यघटना म्हळ्यार न्यू इंडियाच्या उभागेच्या संकल्पातलें आश्रयधळ आसा. हाणें आमच्या खातीर कांय जापसालदारक्यो हाडल्यात आनी आमचेर कांय मर्यादाय घालून दिल्यात. ”

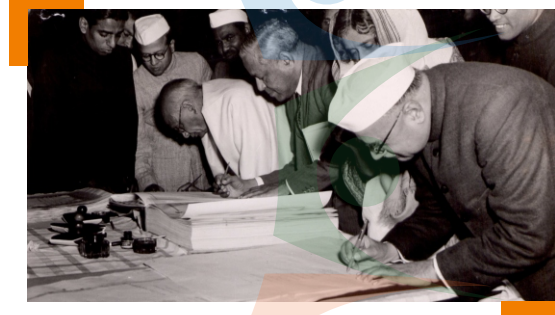
नरेंद्र मोदी
पंतप्रधान

“ संविधान हो फकत वकिलांचो दस्तावेज आसना, तें जीवीताचें वाहन आसता आनी ताचो आत्मो हो सदांच जिवात्मोच आसता. ”

डॉ. बी.आर.आंबेडकर

डॉ. बी. आर. आंबेडकराचें चित्र

सँट्रल कॅबिनेटीचे वांगडी, भारतीय संविधानाचेर स्वाक्षरी करतना. राजकुमारी अमृत कौर, डॉ. जॉन मथाय आनी सरदार वल्लभभाई पटेल चित्रांत दिसतात.

26 नोव्हेंबर 1949 दिसा भारतीय राज्यघटना लागू केली. 26 जानेवारी 1950 दिसा तिची अंमलबजावणी सुरू जाली. त्या दिसासावन 1952 वर्सा नवी संसद स्थापन जायमेरेन ती भारताची तत्पुरती संसद म्हूण अस्तित्वांत उरली. राज्यघटनेच्या मसुदाचेर चर्चा करतना सभेन एकूण परिशिष्ट आसपी 7635 दुरुस्त्यांपैकी 2473 दुरुस्त्यो मांडल्यो, भासाभास केली आनी फेटाळल्यो.

299 वांगडांपैकी, वास्तवीक 284 वांगडांनी संविधानाचेर स्वाक्षरी केली.

घटना समितीन संविधान स्थापनेच्या विंगडविंगड कामांखातीर वट्ट 13 समित्यांची नेमणूक केली. हातूंत आठ मुखेल समित्यो आनी हेर अल्प समित्यो आशिल्ल्यो.

संविधान सभेच्या 8 मुखेल समित्यांचीं नांवां अशीं आसात

- मसुदो समिती
- केद्रीय बळ समिती
- केद्रीय संविधान समिती
- प्रांतीय संविधान समिती
- मूलभूत अधिकार, अल्पसंख्यांक आनी आदिवासी आनी वगळायिल्ल्या क्षेत्रांची सल्लागार समिती
- कार्यपध्दतीचे नेम समिती
- राज्यांची समिती
- सुकाणू समिती

24 जानेवारी 1950 दिसा घडोवन हाडिल्ल्या संविधान सभेच्या निमाण्या सत्रात उपस्थित सरदार वल्लभभाई पटेल.

संविधान सभेन स्विकारलें 22 जुलाय 1947 दिसा राष्ट्र ध्वज 24 जानेवारी 1950 दिसा राष्ट्रगीत आनी राष्ट्रीय गीत

आधुनीक भारतीय कलेचो म्हालगडो श्री. नंद लाल बोस हाणीं संविधानाच्या दरेक पानाच्या काठाची रचनाय केली आनी आपल्या कलेन तिका सोबाय हाडली.

श्री. प्रेम बिहारी नारायण रायजादा, ह्या कॅलिग्राफीक कलेत पविण व्यक्तीन, एका हातान संविधान बरोवन काडलें. हें कार्य पुराय करूंक ताका 6 म्हयने लागले आनी ताणें ह्या कामाखातीर एकूण पयसो घेवंक ना.

संविधान सभा के सदस्यों की सामूहिक तस्वीर, 1950

संविधान सभा आनी ताचे मुखेल वांगडी

कॅबिनेट मिशनाच्या सुचोवणेप्रमाणें, प्रांतीय विधानसभांच्या अप्रत्यक्ष वेचणूकीतल्यान संविधान सभा वांगडांची वेंचणूक जाली. 229 प्रांतीय प्रतिनिधी आनी 70 राज्य प्रतिनिधींसयत सभेत एकूण 299 वांगडी आशिल्ले.

सभेच्या कांय मुखेल वांगडांचीं नांवां अशीं आसात:

डॉ. राजेंद्र प्रसाद	आसफ अली	बेगम ऐयाझ रसूल	पद्मपत सिंघानिया	हरी सिंग गौर
सरदार वल्लभभाई पटेल	श्यामा प्रसाद मुखर्जी	के. एम. मुंशी	पुरुषोत्तमदास टंडन	पंजाबराव एस. देशमुख
जवाहरलाल नेहरू	हंस मेहता	सर्वपल्ली राधाकृष्णन	सुचेता कृपलानी	रवी शंकर शुक्ला
डॉ. बी. आर. आंबेडकर	गोपिनाथ बोरदोलोय	अम्मु स्वामीनाथन	हसरत मोहानी	हरेकृष्णा महताब
गोविंद बल्लभ पंत	हरेद्र कुमार मुखर्जी	एम. अनंथसयानाम अय्यंगार	रफी अहमद किडवाल	एँनी मास्कारेन्हास
मौलाना अबुल कलाम आझाद	बिनोदानंद झा	अल्लादी कृष्णास्वामी अय्यर	अनुग्रहनारायण सिन्हा	जिवराज नारायण मेहता
सरोजिनी नायडू	दुर्गाबाय देशमुख	बी. पट्टभी सितारामय्या	जगजीवन राम	मोतुरी सत्यनारायण
राजकुमारी अमृत कौर	फ्रँक एँथनी	टी. प्रकासम	सच्चीदानंद सिन्हा	दीप नारायण सिंग
जे. बी. कृपलानी	जयपाल सिंग मुंडा	एन. संजीव रेड्डी	सत्यनारायण सिन्हा	सर सय्यद मुहम्मद सादुल्ला
सी. राजगोपालाचारी	हरगोविंद पंत	एस. निजालिंगप्पा	श्री कृष्णा सिन्हा	के. कामराज
सरत चंद्र बोस	जॉन मथाय	जी. व्ही. मावलणकर	सेठ गोविंद दास	पी. सुब्बारायण

I beg to move, Sir,
"That it be resolved that:
(1) After the last stroke of midnight, all members of the Constituent Assembly present on this occasion do take the following pledge:
'At this solemn moment when the people of India, through suffering and sacrifice, have secured freedom, I, ... a member of the Constituent Assembly of India, do dedicate myself in all humility to the service of India and her people to the end that this ancient land attain her rightful place in the world and make her full and willing contribution to the promotion of world peace and the welfare of mankind.'
(2) Members who are not present on this occasion do take the pledge (with such verbal changes as the President may prescribe) at the time they next attend a session of the Assembly."

संविधान सभेच्या वांगडांची प्रतिज्ञा.

नागरिक आनी मूलभूत कर्तव्यां

आमच्या संविधानाचें एक म्हत्वाचें खाशेलपण

“ अधिकार म्हणल्यार बरे तरेन केल्लें कर्तव्य. ”

महात्मा गांधी

आमचे नागरिक आनी तांच्या मूलभूत कर्तव्यां संबंदीं चड जनजागृताय घडोवन हाडपाक भारत सरकार सगळ्या भारतीय नागरिकांमेरेन येता. (26 नोव्हेंबर 2019 ते 26 नोव्हेंबर 2020).

मुखेल उद्दिष्टां

- भारतीय जनतेक हें पटोवन दिवप की ते राज्यघटनेचे आनी तातूंत अधोरेखीत केल्ल्या तत्वां आनी मुल्यांचें खरे रक्षक आसात.
- सगळ्या नागरिकांक भारतीय लोक, समाज आनी राष्ट्रा प्रती तांच्या कर्तव्यांचें स्मरण करून दिवंक.
- नागरिकांक राष्ट्रहिताच्या भावनेत अभिमान बाळगूंक प्रेरणा दिवप.
- देशांत शिस्त आनी वचनबद्धतायेची भावना वाडोवंक आदार करूंक आनी राष्ट्र-उभारणेंत नागरिक शक्ती एकठांय करूंक.

नागरिकांच्या कर्तव्याविशीं जागृत रावात

- भारतीय संविधानाची प्रस्तावना वाचची, ऑनलायन प्रतिज्ञेचेर स्वाक्षरी करात आनी MyGov.in चेर तत्काळ प्रमाणपत्र मेळयात
- MyGov.in चेर ऑनलायन संविधान दिसाच्या प्रस्नमंचात आनी निबंद सर्तीत भाग घेयात
- www.doj.gov.in तल्यान पोस्टर, ब्रॉशर आनी हेर तत्सम साहित्य डाउनलोड करून घेयात

“ तुमी किमान एक संकल्प करचो आनी तुमचीं देशाकडेन आसपी कर्तव्यां आनी तुमच्या लागणुकी बदल विचार करचो अशी कळकळीची विनंती हांव तुमकां करता. कर्तव्य बजायतना, 130 कोटी प्रयत्नांचें बळ आनी 130 कोटी संकल्प देशाखातीर खूब कितें करूंक शकतात. ”

नरेंद्र मोदी
पंतप्रधान

आमच्या @DoJ_India आनी @MyGov चें अनुसरण करात आनी #itsmyduty त सामील जायात

भारतीय संविधान आनी मूलभूत कर्तव्यां हांचो पुराय मजकूर पळयात
<http://legislative.gov.in/constitution-of-india>

न्याय विभाग
Department of Justice
भारत सरकार
Government of India

सत्यमेव जयते

मूलभूत कर्तव्यां ट्ट महत्व आनी जोडणी

“ हांव म्हज्या आवयच्या मांडयेर म्हजी कर्तव्यां शिकलो. ती एक असाक्षर ग्रामीण बायल आशिल्ली... तिका म्हजो धर्म जाणा आशिल्लो. म्हूण जर आमी ल्हानपणातल्यान आमचो धर्म किदें तें शिकले आनी ताचे पालन करपाचो यत्न केलो... तातूंतलें सोबितपण अशें आसा की कर्तव्याची कार्यक्षमताय आमकां आमचो हक्क मेळोवन दिता. अधिकार कर्तव्यांपसून वेगळे करूंक मेळनात. अशे तरेन सत्याग्रहाक सुरवात जाली, कारण म्हजें कर्तव्य कितें आसा तें थारावपाचो हांव सदांच यत्न करीत आसता . ”

28 जुन 1947 आंव महात्मा गान्धीआ मोनसे आरज मेलाव गाहाय
बिबानफोरनि गोनांथिनि सावाव होनाव बेसेन गोसा बिबुधि

मूलभूत कर्तव्यांची प्रेरणा यु.एस.एस.आर, जपान आनी चीन हांगाच्या संविधानातल्यान घेतल्या.

आमची मूलभूत कर्तव्यां भारतीय जीवनशैलीक चालना दिवपाखातीर गरजेच्या आसपी कर्तव्यांची एक संहिता आसा. ती समाजाविशीं शिस्त आनी वचनबद्धतेची भावना विकसित करता.

मूलभूत कर्तव्यां दरेक नागरिकाक हाचें स्मरण करून दितात की संविधानान तांकां कांय विशेष मूलभूत अधिकार दिल्ले आसात, तेन्ना संविधानाक लेगीत नागरिकांनी लोकशाय आचरण आनी लोकशाय वागणूकीच्या कांय नेमांक पाळो दिल्लो जाय आसा कारण अधिकार आनी कर्तव्यां एकमेकांकडेन जोडिल्लीं आसात.

“ दरेक भारतीयान आतां विसरूंक जाय की तो एक राजपूत आसा, शिख आसा वा जाट आसा. ताणें उगडास दवरूंक जाय की तो भारतीय आसा आनी ताका ताच्या देशांत दर एक अधिकार आसा पूण कांय विशिश्ट कर्तव्यां सयत . ”

— सरदार वल्लभभाई पटेल

आमच्या राज्यघटनेत 11 मूलभूत कर्तव्यांचो समावेश करपाफाटलो म्हत्वाचो उद्देश्य म्हणल्यार नागरीकांक मेळपी व्यापक अधिकारांच्या बदली तांच्या कर्तव्यांचेर जोर दिवप.

मूलभूत कर्तव्यां मान, अभिमान, सहिष्णुता, शांतताय, विकास आनी समरसतेच्या म्हत्वपूर्ण मुल्यांचेर लक्ष केंद्रीत करतात.

42व्या घटना दुरुस्ती कायद्या वरवीं 197६त घटनेत वळख करून दिल्ल्या, मूलभूत कर्तव्यांत देशातल्या नागरिकांच्या मूलभूत, नैतिक आनी अनिवार्य कर्तव्यांचो उल्लेख आसा.

मूलभूत कर्तव्यांचो समावेश करपाची शिफारस करूंक नेमिल्ल्या समितीन सांगलें की मूलभूत अधिकारांचो वापर करतना नागरिकांनी तांच्या कर्तव्यांकडेन दुर्लक्ष करूंक फावोनात याखातीर पावलां उखलप गरजेचें आसा.

भुरग्यांच्या शिक्षणाच्या संदी संबंदांतलें 11वें मूलभूत कर्तव्य 2002 च्या 8६व्या दुरुस्ती विधेयका वरवीं संविधानात समाविष्ट केलें.

“ लोकशाय हें फकत प्रशासनाचें एक स्वरूप न्हय... तें आमच्या नागरिकांच्या प्रती परम आदराचो आनी श्रध्देचो म्हत्वाचो दृष्टीकोन आसा ”

— डॉ. बी. आर. आंबेडकर

नागरिक आनी मूलभूत कर्तव्यां आमकां सक्रीय सहभागावरवीं आमचीं राष्ट्रीय उद्दिष्टां साकार करूंक आमकां आदार दिवंक शकतात.

ऑक्टोबर 1999 त, न्यायमूर्ती वर्मा हांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन केल्ल्या समितीन देशातल्या नागरिकांक मूलभूत कर्तव्यांचें शिक्षण दिवपाच्यो सुचोवण्यो चेर एक अहवाल सादर केलो.

घटनेत (भाग IV-A, अनुच्छेद 51A) निश्चीत केल्लीं इकरा कर्तव्यां

अशीं आसात

राज्यघटना, राष्ट्रध्वज आनी राष्ट्रगीताक पाळो दिवप

भारताचें सार्वभौमत्व, एकचार आनी अखंडतेची राखण करप

सुसंवाद आनी भावंडपणाक प्रेरणा दिवप

राष्ट्रीय पर्यावरणाची राखण आनी सुदारणा घडोवन हाडप

भौशीक मालमत्तेचें संरक्षण आनी हिंसा करप ना

शिक्षणाच्यो संदी उपलब्ध करप

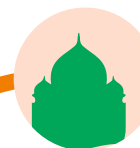
स्वातंत्र्ययुजाच्या आदर्शांची कदर करप

राष्ट्राची राखण आनी राष्ट्रसेवा करप

मिश्र संस्कृतीचें समृध्द दायज तिगोवन दवरप

विज्ञानीक कल, मनीसपण इत्यादी विकसीत करप

उत्कृष्टतायेखातीर वावरप

“ आमकां जगपाचो हक्क तेन्नाच मेळटा जेन्ना आमी संवसाराच्या नागरिकत्वाचें आमचें कर्तव्य निभयतात. ह्या एकाच मूलभूत विधानातल्यान, कदाचीत दादलो आनी बायलेचें कर्तव्य स्पश्ट करप सामकें सोंपें जाता, तशेंच पयलीं बजावपाच्या आशिल्ल्या खंयच्याय संबंदीत कर्तव्याकडेन दरेक अधिकाराचो सहसंबंद आसताच. हेर सगळे अधिकार हे बळान मेळोवप फायद्याचें नाशिल्ल्याचेंच दिसून येता ”

— महात्मा गांधी.

मूलभूत कर्तव्यां आनी अधिकार हे एकेच नाण्याच्यो दोन बाजू आसात.

महात्मा गांधी हाणी म्हणिल्लें की कर्तव्याचो स्त्रोत अधिकार आसा. आमी आमचीं कर्तव्यां बरेभशेन केल्यार, अधिकार सोदप चडशे पयस आसचें ना .

लोक तांच्या मूलभूत अधिकारां वांगडा मूलभूत कर्तव्यांचो आदर राखचे नात तोमेरेन समाजात लोकशाय आपलीं पाळांमुळां खोल रुजोवंक शकची ना.

दरेक अधिकारा वांगडा कर्तव्य आपोआप येता. एका नागरिकान ताचें कर्तव्य केल्यार दुस-या नागरिकाचो अधिकार निश्चीत जाता.

आमी आमचीं कर्तव्यां करतात तेन्ना आमकां आमच्या अधिकारांचो हक्क मेळटा.

आमच्या राज्यघटनेत मूलभूत कर्तव्यां सार्वत्रिक मानवाधिकार घोशणेच्या कलम 29(1) वांगडा तीं संरक्षीत केल्यांत.